

Emlékezés a 100 éve született Járdányi Pálra

Tisztelt Járdányi Család! Tisztelt Rektor Asszony, Főpolgármester Úr, Polgármester Urak! Tisztelt Emlékező Közösség!

MEGHÍVÓ

BUDAPEST II. KERÜLETI ÖNKORMÁNYZATA
ÉS A JÁRDÁNYI CSALÁD
TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT JÁRDÁNYI PÁL,
A II. KERÜLET POSZTUMUSZ DÍSZPOLGÁRÁNAK
TISZTELETÉRE RENDEZETT MEGEMLÉKEZÉSRE.

Járdányi Pál 1920. január 30-án született, 2020-ban ünnepeljük születésének a centenáriumát.

A koszorúzás időpontja: február 3. 16 óra
A koszorúzás helyszíne: Járdányi Pál egykori lakóházán
elhelyezett emléktáblánál. (Bp. II. Húsvételegyetem 38.)

A koszorúzáson beszédet mond:

dr. Richter Pál
MTA BTK Zenetudományi Intézet igazgatója
és **Karácsony Gergely** főpolgármester

Koszorút helyez el:
Órsi Gergely, a II. kerület polgármestere

A 20. századi magyar zenekultúra kimagasló alakjának, *Járdányi Pál* zeneszerző, népzenekutató és zenepedagógus születésének centenáriumára emlékezni gyűltünk ma össze, itt az ünnepelt lakásánál. Zeneszerzői, zeneművészi munkásságát még életében kétszer Erkel-díjjal, majd Kossuth-díjjal is elismerték, de az életműnek éppolyan hangsúlyos és fontos része volt az oktatás és a tudományos munka, a népzene kutatás. Járdányi a zenei tanulmányai mellett elvégezte a néprajz szakot is. Egy időben diplomázott 1942-ben a Zeneakadémián, ahol többek között Kodály Zoltán, Bárdos Lajos és Zathureczky Ede tanítványa volt, és a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Egy évvel később szerezte

meg néprajzból a doktorátusát. 1946-tól a Zeneakadémián népzene-tanítást adott, ahonnan az 1956-os forradalomban vállalt szerepe és politikai nézete miatt 1959-ben eltávolították.

Ha a magyar népzene kutatás meghatározó és nagy hatású 20. századi korszakát áttekintjük, azt látjuk, hogy a tudományág legjelesebb képviselői néhány kivételtől eltekintve mind kiváló és nagyműveltségű zenészek, kiváló zeneszerzők voltak: Kodály Zoltán, Bartók Béla, Lajtha László, Veress Sándor, és ebbe a sorba illeszkedett Járdányi Pál is. Kutatói és zenész mivoltuk miatt már a kezdetektől fogva nagy hangsúlyt kapott a néphagyományból gyűjtött anyag zenei értelmezése, zenei alapú elrendezése és értékelése. Zeneszerzőként teljes biztonsággal ismerték fel a művészi értéket, mely egyúttal kutatói értékítéletüket is jelentette. Így ismerték fel a zeneileg viszonylag egyszerűen szerveződő, kevés eszközt használó népdalok és népzene művészi értékét, és világítottak rá általánosságban koruk könnyű zenéje és a 19. század használati zenéje, a népiesség múdalok, a magyar nóták művészi minőségének alacsonyabb színvonalára, vagy színvonaltalanságára. Szemben a magasrendű műzenével és a népzenevel ez utóbbi zenéknek a célja, ahogyan Bartók fogalmazott, „hogy alacsonyabb rendű zenei igényeket elégítsen ki.” Járdányit is

foglalkoztatta kora társadalmának és a zenének a viszonya. 1963-ban így írt erről a *Kortárs* októberi számában:

A régi paraszti kultúra konzerválása értelmetlen, hiú ábránd. Igaz, akik hallották, hallják a régi népdalt a maga eredeti, való mivoltában, akik érezték egy falusi közösség életének áhítatát: tudják, hogy a régi kultúra eltűnésével drága kincsek hullanak ki az idő rostáján. Ezért szeretnék, szeretnék volna, ha a régi helyett új kincseket kapott volna a városiasodó vagy városlakóvá váló falusi ember. Ha a mélyből egyszerre a magasba emelkedett volna.

Nem így történt. Elkerülhetetlen volt-e – nem tudjuk, de az átlagos városi polgár zenei ízlése, zenei igénye (illetve igénytelensége) mint ragály terjedt és terjed nemcsak az ipari munkások, a faluból városra vándorlók, de a falun maradtak körében is.”

Járdányi nemcsak egyszerűen a szocialista kultúrpolitika csődjét írta meg. Ennél mélyebb vallomásról van szó, az értelmiség, beleértve a háború előtti és utáni, magát a társadalom alakítójának gondoló értelmiség kudarcáról. A logikusnak és helyesnek tartott társadalmi, szociokulturális modellre az élet, a valóság cáfolt rá.

Járdányinak a népzene révén szerzett tapasztalatai alapvetően visszahatottak műzenei tevékenységére, kortársai, a korabeli zenei irányzatok megítélésére, zene- és egyben társadalom-filozófiájára, mely szerint:

A szép jobba teszi az embert. [...] a jobb, a másokért is élő embert kialakítani a jobb, szebb művészet is segíti. Hogy az erkölcsi én nem független a művészi éntől. Egyszóval: hogy igaz művészetre oktatni az ifjúságot nem öncélú művészetterjesztő művelet, hanem az erkölcsös embert, a teljes embert felnevelő pedagógia egyik nagy ága. [...]

Az igaz művészetre oktatás pedig feltételezi a zenék közötti minőségi különbségtételt, egy nagyon szilárd széles körű ismereten, műveltségen alapuló zenei értékrend elsajátítását. Járdányinak és kortársainak mindezt a magyar zene 20. századi csodája, egyben a világ csodája is, Bartók és Kodály, valamint művészetük és az általuk feltárt ősi kincs, a magyar népzene, a parasztzene jelentette. Társadalomformáló erővé növekedtek, a lélek jó hajlamainak táplálékává.

Járdányinak a 100. születésnapjára emlékezünk, de esetében sajnos nem tekinthetünk el attól a szomorú tényről, hogy 46 évesen, fiatalon, ereje teljében távozott el. Járdányi, akit Kodály 1948-tól vont be *A Magyar Népzene Tára* kritikai összkiadás sorozat munkálataiba, az MTA Népzene-kutató Csoport hivatalos megalakulásától kezdve, 1953-tól, egészen haláláig a Csoport munkatársa, később osztályvezetője is volt. Járdányi már *A kidei magyarság világi zenéje* című disszertációjával megalapozta népzene-kutatói hírnevét. Munkájával a magyar népzene-kutatás fontos, ha nem a legfontosabb alapfeladatához, a települési, vagy kistáji zenei monográfiák elkészítéséhez járult hozzá. Már Bartók és Kodály szorgalmazta a falumonográfiák létrejöttét, és tudjuk, hogy viszonylag kevés

ilyen született meg. Az 1940-es években Járdányié mellett Vargyas Áj faluról, a háborút követően inkább csak monográfia jellegűek, 1959-ben Halmos István Kérszemjénről szóló kötete, majd napjainkig még néhány kiadvány, többek között Szomjas-Schiffert, Ág Tibor, Barsi Ernő, Tari Lujza és Pávai István közreadásában. Pedig e falumonográfiák alapján lehetne (lehetett volna) pontosan megrajzolni a zenei hagyomány táji tagolódását, és az egyes dallamok, dallamtípusok elterjedtségének határvonalait.

A későbbiekben, az MTA Népzene Kutató Csoportban Kodály méltán látta utódját Járdányiban. Ennek előfeltétele volt Járdányi különleges elemzőkészsége, képessége, amely már rögtön megmutatkozott, miután Kodály behívta műhelyébe. Kiváló tanulmányai jelentek meg a magyar népzene, népdal hangnemi, hangsorbeli kérdéseire, azok elemzésére vonatkozóan. A magyar népzene főbb hangnem típusait először a Kodály Zoltán 70. születésnapjára kiadott Zenetudományi Tanulmányok I., 1953-ban megjelent kötetében *Hangnem típusok a magyar népzeneben*, majd később az 1956-ban napvilágot látott *A hangnemek meghatározása és a szolmizáció a magyar népzeneben* című tanulmányában tárgyalta. Még 1960 előtt ő szerkesztette és rendszerezte *A Magyar Népzene Tára* 1951-ben megjelent I. és 1959-ben kiadott IV. kötetének anyagát. Végül Járdányi volt az, aki a '60-as évek elejére a népdaltípusok zenei alapon rendezett kiadásának elveit kidolgozta. Ekkor nyílt meg számára a nemzetközi tudományos életben való részvétel, a megismerés és az elismerés is. 1964-ben a népzene kutatás nemzetközi szervezete a Nemzetközi Népzenei Tanács (International Folk Music Council), amelynek akkoriban Kodály volt az elnöke, Magyarországon tartotta konferenciáját, amelynek témáját a rendszerezések adták. Ebben a zenei alapokból kiinduló magyar kutatás Járdányi rendezésével az élen járt. Járdányi ekkoriban szakmai életútjának erőteljesen felfelé ívelő szakaszán tartott, de nyugodtan vélelmezhetjük, hogy a csúcspont még nem érte el. Nem tudjuk, végül hová, meddig jutott volna el, de egészen bizonyos, hogy népzene kutatásunk, népzenei kiadványaink, benne a kritikai összkiadás-sorozattal ma más képet mutatnának, ha az akkor 40-es éveinek elején járó kutató hasonló lendülettel tovább tudott volna dolgozni. Azt viszont tudjuk, hogy a nemzetközi etnomuzikológia Járdányi halálát követően, az elmúlt 50 évben szinte teljesen elfordult a zenei alapú kutatásoktól, a zenei értékek feltárásától az értéksemleges antropológiai kutatások felé. A nemzetközi szakmai közbeszédben a magyar népzene kutatói műhely, a magyar kutatók, köztük Járdányi jelentőségének, eredményeiknek méltatása és felmutatása, életműjük ápolása, a zenei elemzések, rendszerezések létjogosultságának igazolása a mindenkori magyar szakma feladata és kötelessége, a digitális korszakváltást követően pedig a mai fiatal kutatónemzedékre vár.

Richter Pál